

СТ А Н О В И Щ Е

За дисертацията *„Икономическа либерализация и социални промени в страните от Централна Америка (80-те и 90-те години на XX век)*

на докторант Жива Милкова Господинова

за присъждане на научна и образователна степен „доктор” в област 2.Хуманитани науки;

Професионално направление 2.2. История и археология (Научна специалност Нова и най-нова
обща история) от

научен ръководител доц. д-р Елеонора Пенчева

Докторантът Жива Господинова е изпълнила всички изисквания по тригодишния си план. Заглавието на темата е избрано с оглед да попълни още една ниша в българската латиноамериканистика. Социалната политика в Латинска Америка и конкретно в централно-американските държави не е изследвана у нас и опитът на тези държави може да бъде много полезен.

Предложеното изследване на тема *„Икономическа либерализация и социални промени в страните от Централна Америка (80-те и 90-те години на XX век)* обхваща периода на две различни десетилетия и позволява да се направи сравнителен анализ на икономическите и социални политики в условията на диктатури, конфликти и войни в региона през 80-те години и изграждането на мирни общества през 90-те. Второто десетилетие се допълва от изискванията на Вашингтонския консенсус, който става основа на политическия и икономическия живот в региона.

В първа глава се анализира периодът на преодоляване на военните конфликти в Никарагуа, Хондурас, Гватемала и Салвадор и установяването на траен мир в целия регион. Проследен е доминиращият милитаризъм при управлението на военните диктатури, грешките в изграждането на демократичното общество, свързани с недостатъчен политически, икономически и дипломатичен опит на управляващите, което се отразява на вземането на решения за развитието на държавите. Поддържането на военните конфликти принуждава правителства да вземат заеми от СБ и МВФ и да стават все по-зависими от тях икономически и финансово. При ниските темпове на развитие, излизането от този омагьосан кръг става изключително трудно.

Изследвана е политическата нестабилност в Никарагуа и сблъсъкът на две противоположни идеологии – капиталистическата и социалистическата в търсенето на

различно развитие - т. нар. „трети път“. Проследени са социалните проблеми в региона - бедност, безработица и маргинализация на цели етнически групи в периода от управлението на военните диктатури, за да се докаже, че неразвитите граждански общества и репресивните режими не са добра основа за демократичен преход и политическа стабилност. Контрапункт в този анализ е акцентиранието върху развитието на държавите, които не са преживявали конфликти и правителствата много по-добре са се справили с икономическото развитие и социалната политика. Като една от най-старите демокрации в Латинска Америка, Коста Рика установява най-стабилната политическа система в региона и е в основата на мирните преговори.

Пред вид общите мероприятия по пътя на глоболизирането на централно-американските държави и на България в дисертацията са проследени резултатите от приватизацията, в изпълнение на изискванията на Международния валутен фонд (МВФ) и „затягането на коланите“. Въпреки обещанието за стабилно развитие след децентрализацията, ограничаването на ролята на държавата в икономиката се отразява пагубно на нейните социални отговорности. Дисертацията проследява на 360 страници как в условията на неолибералните реформи, правителствата се изправят през изпитанието да балансират предизборните си обещания за по-добър живот на населението с налаганите изисквания на Вашингтонския консенсус през 90-те години. Затова положителният опит на костариканската държава в защита на националните интереси се откроява над останалите.

В първите две глави се проследяват икономическите реформи, които дават материалната и финансова база за социалната дейност на държавите от региона. Разгледани са политиките на правителства в периода на мирни и демократични промени и включването им в глобалния пазар. Анализирани са външните и вътрешните причини, които позволяват или ограничават възможностите на правителствата да развият национален пазар и да достигнат ниво на развитие, което да им позволи да станат част от глобалната икономическа система. Изводите в тази област са ценен опит за всяка развиваща се държава, която не може сама да преодолее изоставането си на национално ниво, защото решаването на проблемите на развитието в глобалния свят може да става на възможно най-широка основа – регионална и международна.

Една от основните цели на дисертацията е чрез този регион да се разкрият причините, да се проследят и анализират възможностите за решаване на най-тежкия проблем в света - бедността. В трета глава са разгледани проблемите и резултатите от правителствените социални програми. В това отношение най-сложно, а в някои държави - невъзможно, се

оказва съвместяването на социалната защита на населението с изискванията на глобалните икономически и финансови фактори. Акцентът на изследването тук е поставен на основните социални показатели - образование и здравеопазване, които са налице във всички държави и дават възможност да се очертае реалната социална картина, да се види до кои слоеве на населението достига държавната ангажираност.

В анализа на ролята на държавата, изследването доказва необходимостта тя да не се изключва от икономическия и финансов живот на държавата, защото историческият опит доказва, че само националната държава (особено развиващата се) може да защити конституционните права на народа – правото на образование, работа, здравеопазване...

Изследването показва, че в процеса на глобализиране, централноамериканските правителства са принудени да делегат управлението на държавите си с международните организации и постепенно губят ролята на арбитър на икономическия, политическия и социалния живот на населението. Международните корпорации се ангажират само с онези дейности в развиващите се държави, които могат да донесат печалби, например строителство на болници само в кварталите на богатите. По силата на сключените договори с МВФ, във всички изследвани държави, националните финансови потоци се насочват първо и задължително към *изплащането на външния дълг*, а перото за социални дейности (особено за населението в гетата) се свива или елиминира, както е в Гватемала. Анализът на програмите в здравеопазването, (както и в образованието) показва колко е важно националните държави да приемат нужните закони, за да могат съответните държавни структури да осигуряват здравни услуги поне на по-голямата част от населението. В държави, където правителствата водят успешни преговори с международните организации за финансирането на този отдел, успехите са безспорни и по-високото качество на здравеопазването в Коста Рика и Панама го доказва.

Изследването показва една специфична зависимост: финансирането на президентските кампании и правителството от богатите фармацевтични компании прави президенти и министри подчинени на техните лични интереси, а не независими субекти в политиката, ангажирани с държавните интереси. На тази база се наблюдава разширяваща се зависимост на субектите в здравеопазването от лекарствените ТНК. В такава среда расте корупцията във всички нива на бюрократичния апарат и се провалят добре замислени реформи в здравеопазването. Липсата на необходима политическа култура и морални норми сред част от управляващите, често ги ангажира с реализация на личните им интереси, вместо народните.

Историческият опит на държавите от региона показва, как „либерализацията на пазарите“ се превръща в удобна политика, за прехвърляне на държавните активи и ресурси в глобалните собственици и оставя националните пазари без средства за нормално функциониране. Възможности за производство, което да погълне поне част от свободната работна ръка са ограничени, защото не се влагат пари в сфери, които не могат да носят високи приходи. Данните в дисертацията доказват, че икономическият ръст на централноамериканските държави, който се отчита от международните организации се съпровожда с ръст на безработицата, на абсолютната бедност и на престъпността. Дори в Коста Рика и Панама, държавите с най-висок ръст на развитие, бедността не намалява и през 90-те години.

Докторантът Жива Георгиева публикува някои от изводите, направени при изследването на различните аспекти от социалната политика на държави от региона:

1. *„Социалните програми в Боливия и Еквадор – възможности за реализация в глобалния свят“*. Публикувана в сборник „Латинска Америка в глобалния свят. Опитът за България“ от Международна конференция в ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград, 2015, с. 112 – 125.
2. *„Миграционни процеси в Централна Америка (примерът на Никарагуа и Коста Рика)“*. Публикувана в сборник „Миграционни вълни – минало, настояще и бъдеще“, Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград, 2017, с. 171-182.
3. *„Социалната политика на Коста Рика в края на XX и началото на XXI век“*. Публикувана в сборник „Източна Европа и Латинска Америка“, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2017, с. 316-326.
4. *„Социалната политика на правителството на Никарагуа през 90-те години на XX век“*. Доклад за VII Мартенски студентски четения (24–25 март 2017 г.) във Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, Исторически факултет, гр. Велико Търново.

Като отчитам ръста, който докторант Жива Господинова направи за три и половина години, научните качества на дисертационния труд, приносните моменти посочени в Автореферата, считам, че разработката има необходимото научно ниво, за да бъде успешно защитена пред уважаемото научно жури. Като научен ръководител на докторанта, гласувам убедено за присъждането на образователната и научна степен „доктор“.

Научен ръководител: Доц. д-р Елеонора Пенчева

Благоевград

12.06.2018 г.

